

страдание Матери Божие опять же связано с распятием Христовым. И соответственно с пятницей.

До нас дошел замечательный текст службы, посвященный страданию Пресвятой Богородицы. В тех приходах, где до сих пор жива традиция посвящать эту пятницу Пресвятой Богородице, в этот день совершается служба по особому чину. Подобное богослужение имеет место быть частично на Брестчине и в Украине.

Еще по традиции в этот праздник освящали воду, олицетворявшую собой источник жизни.

Так, христианское отношение к пятнице постепенно вытеснило прежнее языческое, царившее у восточных славян.

Девятник же был посвящен воспоминанию установления таинства Евхаристии и назывался он праздником Тела Господня. Исторически он праздновался в девятый четверг после Пасхи. Это традиция конечно относится больше к западному обряду.

Иногда говорили, что десятуха — это праздник православный, а Десятуха праздник католический. У нас же он прижился благодаря унии. Тесное жительство католиков и православных внесло свои коррективы в местный церковный календарь. Праздник настолько стал своим, что даже после воссоединения униатов и православных в 1839 году от него уже не смогли отказаться. Воссоединение состоялось в феврале 1839 г. на Полоцком церковном соборе. В эти же дни митрополит Иосиф (Семашко) и другие участники собора постановили ежегодно торжественно отмечать это знаменательное событие. Днем же, когда надлежало праздновать торжество воссоединения, стал пресловутый Девятник. И это опять же имело глубокий смысл. Изначально праздник был посвящен Божьему Телу. А Церковь Христова — это и есть Его тело. Однажды Тело Христово-Церковь было раздроблено. Многие верующие еще с конца 16 века насильно были отторгнуты от Православия и лишь в первой половине 19 в. состоялось их торжественное воссоединение. Церковное тело в Беларуси было восстановлено. Согласитесь, достаточно мудрое решение Преосвященного Иосифа.

Решение это даже было отражено в календаре Минской губернии, ежегодно издаваемом в конце 19—начале 20 вв., куда вошли и день воссоединения униатов с православными и память великомученицы Параскевы, празднуемые в вышеуказанные дни.

Из-за упразднения (вернее переименования) праздника, из церковного употребления исчезла и ради него составленная прекрасная служба, которая нисколько в целом не нарушала православного вероучения, хотя и была написана униатами. Сегодня лишь некоторые приходы могут похвастаться тем, что смогли сохранить старинную традицию.

I. ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННАЯ КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА

На Гомельщине примером этому могут послужить г. п. Лоев и д. Челошевичи Петриковского района.

В Лоеве до сих пор самым важным церковным праздником является Десятуха, связанная с памятью великомученицы Параскевы. Когда-то торжества эти проходили неподалёку отсюда, в районе д. Крупейки, в лесу рядом с источником воды. Там, в прежние времена стоял Параскевинский храм. Когда храм был разрушен, праздника перенесли в Лоев.

А в Челошевичах на т. н. горе Колпак, где бьет святой источник, по-прежнему отмечают Девятник.

Времена меняются и календари, к сожалению, тоже.

Об этих днях сегодня многие забыли. Забыли, как об их изначальном происхождении, так и о событиях 19 века. Да и в современном церковном календаре сегодня уже не найти упоминания об этих священных днях. Здесь нужно отдать должное народной памяти, которая бережно донесла до нас такую белорусскую экзотику.

Надеемся, что однажды дни эти вновь найдут свое место в белорусских церковных месяцесловах.

УДК 811.1/8

А. В. Макарэвіч, ст. выкл.,
(БрДУ імя А.С.Пушкіна)

ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ ЯК АДНА З ФОРМ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ СТУДЭНТАЎ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ «БЕЛАРУСКАЯ ПАЛЕАГРАФІЯ»

Беларуская палеаграфія — спецыяльная гісторыка-філалагічная дысцыпліна, якая вывучае развіццё і пашырэнне, а таксама ў пэўнай ступені ўзнікненне пісьма, даследуе вонкавыя прыкметы старажытных рукапісных помнікаў для вызначэння часу і месца іх напісання, а таксама для правільнага чытання тэкстаў, выяўлення сапраўднасці рукапісаў, падрабак і інш. Беларуская палеаграфія адна з самых маладых дысцыплін гісторыка-філалагічнага цыкла. Яна выдзелілася ў самастойны вучэбны курс толькі ў 1995 годзе (філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта). Вывучэнне беларускай палеаграфіі адбываецца ў цеснай сувязі з такімі дысцыплінамі лінгвістычнага і гістарычнага напраўнення, як гісторыя беларускай літаратурнай мовы, беларуская дыялекталогія, гістарычная граматыка беларускай мовы, тэксталогія, эпіграфіка, сфрагістыка, нумізматыка, храналогія і інш.

Курс займае важнае месца ў сістэме падрыхтоўкі спецыялістаў гісторыкаў і філолагаў, паколькі дазваляе ацаніць гістарычна-зменлівы рух пазнання чалавекам інтэлектуальнай спадчыны шматлікіх пакаленняў, вызначыць адметнасці гісторыі беларускага пісьменства, уклад беларускіх асветнікаў у сусветную скарбніцу культуры. Веданне палеаграфіі неабходна і для практычнага засваення напісанага ў старажытнасці і ў нашы дні, для выпрацоўкі навыкаў аналізу кніжных і рукапісных тэкстаў з пункту гледжання іх упрыгажэнняў, стыляў пісьма, зменлівасці графічных знакаў і інш.

Для больш глыбокага засваення ведаў па вучэбнай дысцыпліне “Беларуская палеаграфія” намі падрыхтаваны тэставыя заданні. Тэсты распрацаваны па асноўных тэмах: “Уводзіны”, “Беларуская палеаграфія”, “Славянскае пісьмо”, “Матэрыялы і прылады пісьма”, “Асаблівасці старажытнага пісьма”, “Стылі пісьма” і інш., а таксама кантрольны тэст па ўсім курсе “Беларуская палеаграфія”. Заліковыя заняткі таксама можна праводзіць у форме тэстаў.

Некаторыя заданні, думаемца, дапамогуць студэнтам лепш засвоіць паходжанне асобных палеаграфічных паняццяў, напрыклад:

1. **Палеаграфія перакладаецца з грэчаскай мовы як:**
А) Правільнае пісьмо. Б) Сярэдневяковае пісьмо.
В) Старое, старажытнае пісьмо. Г) Грэчаскае пісьмо.
2. **У перакладзе з арабскай мовы *кітаб* – гэта:**
А) Падручнік. Б) Том. В) Альбом. Г) Кніга.
3. **Лацінскае слова *цэра* азначае:**
А) Пісьмо. Б) Воск. В) Чарніла. Г) Скура.
4. **У грэчаскай мове *Біблія* – гэта:**
А) Сшытак. Б) Дзённік. В) Кніга. Г) Альбом.

Палеаграфічныя тэрміны маюць сінонімы. Таму пажадана, каб студэнты ведалі і спрадвечнабеларускія назвы, і запазычаныя. Гэта павялічыць іх сінанімічны запас слоў. Прапануецца, напрыклад, такое заданне:

Устанавіце адпаведнасць паміж паняццямі і іх сінонімамі. Адказ запішыце.

А. Застаўка	1. Інкаўст
Б. Чарніла	2. Цэра
В. Васкавая дошка	3. Віньетка
Г. Пяро	4. Кэлем

Такім чынам, тэставыя заданні, на наш погляд, мэтазгодна выкарыстоўваюць пры выкладанні вучэбнай дысцыпліны “Беларуская палеаграфія” як адну з форм кантролю ведаў студэнтаў.

I. ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННАЯ КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА

Кантрольны тэст

Частка А

1. **Тэрмін *палеаграфія* ў навуковы ўжытак увёў:**
А) Бернар Манфакон. Б) Яўхім Карскі.
В) Жан Мабільён. Г) Няма дакладных звестак.
2. **Самыя старажытныя датаваныя агульнаўсходнеславянскія рукапісы кірылаўскага пісьма створаны:**
А) у IX-X ст. Б) у X ст. В) у XI ст. Г) у XII ст.
3. **Аўтарам першага вучэбнага дапаможніка “Беларуская палеаграфія” (1996) з’яўляецца:**
А) А. Булыка. Б) А. Груша. В) С. Куль-Сяльверстава. Г) Я. Карскі.
4. **Дысцыпліна, якая вывучае гісторыю паперы і вадзяных знакаў на ёй, называецца:**
А) Крыптаграфія. Б) Філіграналогія. В) Кадькалогія. Г) Геральдыка.
5. **Адзначце самы старажытны з прапанаваных помнікаў пісьменства:**
А) “Катэхізіс” С. Буднага. Б) Астрамірава Евангелле.
В) “Азбука” І. Фёдарова. Г) Ізборнік 1073 г.
6. **Астрамірава Евангелле — гэта:**
А) Багаслоўская энцыклапедыя.
Б) Зборнік артыкулаў павучальнага характару.
В) Кніга евангельскіх чытанняў па тыднях.
Г) Дарчы акт манастыру ад ноўгарадскага пасадніка Астраміра.
7. **Заснавальнік (“бацька”) беларускай палеаграфіі:**
А) І. Насовіч. Б) В. Ластоўскі. В) Ф. Багушэвіч. Г) Я. Карскі.
8. **Навукоўца Несцяровіч В.І. даследуе:**
А) Кірыліцу. Б) Кітабы. В) Глаголіцу. Г) Лацінку.
9. **Перапіска кніг Метрыкі ВКЛ у канцы XVI – пачатку XVII ст. была задумана і ажыццёўлена пад кіраўніцтвам:**
А) Вітаўта. Б) Ягайлы. В) Л. Сапегі. Г) Л. Зізіяна.
10. **Гісторыю знакаў прыпынку вывучала:**
А) І. Гапоненка. Б) С. Куль-Сяльверстава. В) Г. Кулеш. Г) Г. Ціванова.
11. **Кірыл і Мяфодзій – місіянеры:**
А) з Арабскіх краін. Б) з Візантыі. В) з Старажытнай Русі.
Г) з Рыма.
12. **Адным з аўтараў “грамадзянскага” алфавіта з’яўляецца:**
А) Ф. Скарына. Б) І. Капіевіч. В) Я. Карскі. Г) С. Полацкі.
13. **Кітабы стварылі:**
А) Арабы. Б) Цыганы. В) Татары. Г) Літоўцы.

14. У кірыліцы літара **і** (іжэ) мела лікавае значэнне:
А) 5. Б) 8. В) 10. Г) 11.
15. Для скарачанага напісання слоў і перадачы лікаў у кірылічных тэкстах ужываўся надрадкавы знак:
А) Паэрок (паэрык). Б) Цігла. В) Камора. Г) Цэра.
16. З 1912 г. “*Наша ніва*” пачала друкавацца на:
А) Лацінцы. Б) Кірыліцы. В) Глаголіцы. Г) Ёўрыце.
17. У 1522 годзе Ф. Скарына надрукаваў:
А) “Евангелле”. Б) “Апостал”.
В) “Малая падарожная кніжка”. Г) “Катэхізіс”.
18. У аснове кірыліцы:
А) Жыдоўскі алфавіт. Б) Лацінскі алфавіт.
В) Грэчаскі алфавіт. Г) Глаголіца.
19. У перакладзе з арабскай мовы **кітаб** – гэта:
А) Падручнік. Б) Том. В) Альбом. Г) Кніга.
20. Аўтарам кнігі “*Беларускія тэксты, напісаныя арабскім пісьмом*” (1968) з’яўляецца:
А) А. Антанавіч. Б) В. Несцяровіч. В) М. Прыгодзіч. Г) І. Канапацкі.
21. Злітнае напісанне дзвяж або некалькіх літар абзначаецца тэрмінам:
А) Паэрок. Б) Вязь. В) Лігатура. Г) Тайнапіс.
22. Кнігі перапісвалі:
А) Прыгонныя сяляне. Б) Палонныя. В) Войты. Г) Дзякі.
23. Навукоўца М. Паўленка даследаваў:
А) Гісторыю чарніла. Б) Гісторыю мовы.
В) Гісторыю палеаграфіі. Г) Гісторыю пісьма.
24. Літары **ѣ** і **ѝ** былі запазычаны з:
А) Польскай мовы. Б) Лацінскай мовы.
В) Нямецкай мовы. Г) Чэшскай мовы.
25. На Беларусі знойдзены берасцяныя граматы:
А) Віцебская і Наўгародская. Б) Полацкая і Мсціслаўская.
В) Мінская і Брэсцкая. Г) Віцебская і Мсціслаўская.
26. *Горад, у якім у I ст. да н.э. была ўдасканалена вытворчасць скуры як матэрыялу для пісьма:*
А) Александрыя. Б) Салунь. В) Пергам. Г) Канстанцінопаль.
27. Прылада (металічная рамка) для разліноўкі ўсяго шытка называлася:
А) Кінавар. Б) Каракса (карамса). В) Кодэкс. Г) Пагінацыя.
28. *Старажытны рукапіс на пергаміне, напісаны на счышчаным (сцёртым, змытым) тэксе:*
А) Палімпсест. Б) Цігла. В) Кадыкалогія. Г) Кодэкс.

I. ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННАЯ КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА

29. *Першы папяровы млын (“паперня”) на тэрыторыі ВКЛ быў уведзены ў эксплуатацыю:*
А) у 1517 г. Б) у 1524 г. В) у 1596 г. Г) у 1624 г.
30. *У Еўропу паперу “прывезлі”:*
А) Кітайцы. Б) Японцы. В) Арабы. Г) Беларусы.
31. *Графітны аловак быў вынайдзены ў 1790 г.:*
А) у Францыі. Б) у Германіі. В) у Англіі. Г) у Італіі.
32. *Лацінскае слова **цэра** азначае:*
А) Пісьмо. Б) Воск. В) Чарніла. Г) Скура.
33. *Стыль, у аснове якога змешчаны выявы фантастычных зьяроў, раслін, разнастайных плячэнкаў з раменьчыкаў:*
А) Старавізантыйскі. Б) Новавізантыйскі.
В) Балканскі. Г) Тэраталагічны.
34. *Вадзяныя знакі, або:*
А) Маргіналіі. Б) Ініцыялы. В) Буквіцы. Г) Філіграні.
35. *У кірылічным пісьме паўустаў падзяляўся на:*
А) Ранні і позні. Б) Верхні і ніжні.
В) Старэйшы і малодшы. Г) Тоўсты і тонкі.
36. *Полацкае Евангелле захоўваецца ў:*
А) Вільні. Б) Кіеве. В) Маскве. Г) Полацку.
37. *У XV ст. на ўсходнеславянскіх землях склаліся дзве сістэмы **вязі**:*
А) Полацкая і віленская. Б) Украінская і руская.
В) Літоўская (беларуская) і маскоўская. Г) Брэсцкая і смаленская.
38. *Тураўскае Евангелле напісана:*
А) Глаголіцай. Б) Уставам. В) Паўуставам. Г) Скорпісам.
39. *Кнігу “Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы” (1970) напісаў:*
А) В. Несцяровіч. Б) А. Булыка. В) І. Лепешаў. Г) А. Жураўскі.
40. Аўтарам “*Dudki bielaruskaj*” з’яўляецца:
А) Ян Баршчэўскі. Б) Цётка.
В) Ф. Багушэвіч. Г) В. Дунін-Марцінкевіч.
41. *Тры графемы ў кірыліцы ўжывалася для перадачы гука:*
А) З. Б) І. В) О. Г) Ф.
42. *Старажытнае дэкаратыўнае пісьмо, пры якім літары злучаны ў неперапынны арнамент – гэта:*
А) Устаў. Б) Паўустаў. В) Скорпіс. Г) Вязь.

Частка В

1. Устанавіце адпаведнасць паміж паняццямі і іх сінонімамі. Адказ запішыце.

А. Філігрань	1. Застаўка
Б. Пагінацыя	2. Вадзяны знак
В. Цэра	3. Нумарацыя старонак
Г. Віньетка	4. Васкавая дошка
	5. Буквіца

2. Дапаможная гістарычная і філалагічная дысцыпліна, якая вывучае змест і формы старадаўніх надпісаў, нанесеных на рэчы (пячаткі, абразкі, прасліцы, манеты, званы і інш.), натуральныя ці штучныя паверхні (камяні, каменныя крыжы, сцены пабудов і інш.). Адказ запішыце.

3. Вызначце сувязь паміж палеаграфічнымі тэрмінамі і мовамі-крыніцамі. Адказ запішыце.

А. Палеаграфія	1. Лацінская мова.
Б. Кітаб	2. Арабская мова.
В. Цігла	3. Грэчаская мова.
Г. Цэра	4. Польская мова.
	5. Грэчаская мова.

4. Дапішыце сказ:

Храналогія – дапаможная дысцыпліна, якая...

5. Устанавіце сувязь паміж старажытнымі помнікамі пісьменства і стылямі іх напісання. Адказ запішыце.

А. Статут ВКЛ 1566 г.	1. Паўустаў	4. Скорачіс
Б. Астравірава Евангелле	2. Вязь	5. Устаў
В. Віцебская берасцяная грамата	3. Устаў	
Г. Летаніс Аўрамкі 1495 г.		

6. Спалучыце падзеі і даты. Адказ запішыце.

А. Забарона лацінкі	1. 1980 г.
Б. Створана грамадзянка	2. XIV ст.
В. Узнікненне вязі	3. 1708 г.
Г. Знойдзена Меціслаўская берасцяная грамата	4. 1859 г.
	5. 1696 г.

7. Вызначце адпаведнасць паміж назвамі і іх перакладам. Адказ запішыце.

А. Апостал	1. Кніга
Б. Біблія	2. Добрая вестка
В. Евангелле	3. Хрысціянская навука, сабраная ў пытаннях і адказах
Г. Катэхізіс	4. Дзённік
	5. Пасланец

I. ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННАЯ КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА

8. Устанавіце сувязь паміж аўтарамі і іх творами. Адказ запішыце.

А. В. Цятінскі	1. “Чэцця”
Б. А. Філіповіч	2. “Граматыка славянская”
В. Ф. Скарына	3. “Апостал”
Г. М. Смярыцкі	4. “Евангелле”
	5. “Дыярыуш”

Адказы

Частка А. 1.А. 2.В. 3.В. 4.Б. 5.Б. 6.В. 7.Г. 8.Б. 9.В. 10.А. 11.Б. 12.Б. 13.В. 14.В. 15.Б. 16.Б. 17.В. 18.В. 19.Г. 20.А. 21.В. 22.Г. 23.Г. 24.Г. 25.Г. 26.В. 27.Б. 28.А. 29.Б. 30.В. 31.А. 32.Б. 33.Г. 34.Г. 35.В. 36.В. 37.В. 38.Б. 39.Б. 40.В. 41.Б. 42.Г.

Частка В. 1. А2Б3В4Г1. 2. Эпіграфіка. 3. А3Б2В5Г1. 4. вывучае часазлічэнне (летазлічэнне) і каляндары. 5. А4Б3В5Г1. 6. А4Б3В2Г1. 7. А5Б1В2Г3. 8. А4Б5В3Г2.

УДК 655

Ю. Д. Малько, студ.

Науч. рук.: А. С. Рыжанкова, ст. преп., канд. техн. наук (БГТУ, г. Минск)

ИЗДАТЕЛЬСКОЕ ДЕЛО И ПОЛИГРАФИЯ
НА КАРТЕ Г. МИНСКА

Минск — город со сложной историей. Это прекрасно видно по его топонимике. В названиях минских улиц тесно переплетены судьбы героев советского времени, деятелей культуры Беларуси, географических объектов и прочее. В 2014 году в столице насчитывалось около 1300 улиц, проспектов, площадей, тупиков и переулков [1].

Цель работы: провести анализ названий улиц и отметить те, что связаны с издательской и полиграфической деятельностью.

В честь белорусских деятелей: ул. **Алеся Бачило** — белорусский советский поэт, заслуженный деятель культуры БССР; ул. **Алеся Гаруна** — белорусский поэт, писатель, публицист, деятель «Белорусского возрождения» начала XX века; пл. **Богусевича** — белорусский поэт, прозаик и переводчик; ул. **Бронислава Тарашкевича** — белорусский общественно-политический деятель, публицист, литературовед, языковед, автор учебника «Беларуская граматыка для школ»; ул. **Владислава Голубка** — советский актер, режиссер, белорусский писатель, художник, первый народный артист БССР; ул. **Владислава Сырокомли** —